

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

דברים

(חלק יט — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת דברים, שבת חזון, ג"ט מנחם-אב, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

דברים ג

„אמרו לו רבינו משה אי אפשי לנו שתברכנו, הקב"ה הבטיח את אברהם אבינו אמר והרביתי את זרעך ככוכבי השמים⁸ ושמתי את זרעך כעפר הארץ, ואתה נתן קצבה לברכתינו. משל למלך כו' אמר להם משה לישראל ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים זו משלי יש לכם ויברך אתכם כאשר דבר לכם כחול ימים וכצמחי אדמה⁹ וכדגי הים וכוכבי השמים לרוב". (ובמדרש איתא: „כך אמרו לו ישראל רבינו משה הקב"ה לא נתן קצבה לברכותינו ואתה אמרת אלף פעמים. אמר להם מה שברכתי אתכם משלי ברכתי כשיבוא הקב"ה יברך אתכם כאשר דבר לכם").

ובהשקפה ראשונה נראה הפשט בפירוש רש"י, וכן בספרי ובמדרש, שטענת בני ישראל היתה שברכת הקב"ה היא בלי קצבה, היינו שמספר

א. על הפסוק: „ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם"² פירש רש"י: „יוסף עליכם ככם אלף פעמים – מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו משה³ אתה נתן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם⁴ אשר אם יוכל איש למנות וגו'⁵. אמר להם זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם".

הנהה מקור פירוש רש"י זה הוא בספרי⁶ ובמדרש⁷. וזה לשון הספרי:

(1) פרשתנו א, יא.

(2) להעיר משל"ה רג, א: ואנחנו רואים שהפרשיות שהם תמיד בשבתות דבין המצרים דהיינו טמות ומסעי ודברים שבהם מוזכר ניצוח ישראל להאומות וחלוק הארץ והוא ההיפך מעת רעה כו' ואח"כ יקויים הכתוב בפ' דברים יוסף ה' עליכם כו' כאשר דבר לכם, בלי קצבה לברכתנו ואז יהי' תשעה באב מועד גדול.

(3) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס א'. אבל בדפוס ב/ ובכת"י רש"י „למשה", ובכמה כת"י „משה רבינו". ולכאורה נכון הוא דהרי אסור לקרות לרבו בשמו בלי תואר של כבוד כמו „מורי", „רבי" וכיו"ב (סנה' ק, א, ורש"י שם). וגם הבן חמש למקרא יודע זה מהנהגתו והנהגת כל התלמידים (ראה לקו"ש ח"ע ע' 84 הערה 10). וכ"ה בספרי ובמדרש הובא לקמן בפנים. וראה שד"ח כללים מערכת כ"ף כלל קד. ואכ"מ.

(4) לך יג, טז.

(5) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס ראשון. אבל בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י הובא גם המשך וסיום הכתוב „את עפר הארץ גם זרעך ימנה". ובכמה כת"י רש"י הובא רק המשך „את עפר הארץ (וגו')".

(6) עה"פ. וראה גם ספרי בעלותך יו"ד, לו.

(7) דב"ר פ"א, יג. וראה דב"ר (ליבערמאן)

– בשינויים.

(8) תולדות כו, ד – פסוק הנאמר ליצחק. וכ"ה ביל"ש כאן (אלא ששם „המקום הבטיח את אבותינו"). ובספרי (הוצאת פינקלשטיין) איתא הכתוב הנאמר לאברהם (וירא כב, יז) „כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול". ולא הובא כתוב הב' „ושמתי את זרעך כעפר הארץ". וראה במדב"ר פ"ב, יב: את מוצא אברהם כו'.

בדב"ר הוצאת הנ"ל: הקב"ה אמר והי' זרעך כעפר הארץ (ויצא כה, יד – כתוב הנאמר ליעקב) וכן הבט נא השמימה (וירא טו, ה) – הנאמר לאברהם). ולהעיר מפסיקתא דר"כ פ"ב והכתובים שהובאו שם. תנחומא תשא ט (ותנחומא כאבער שם ה). יל"ש שם (ר"פ תשא).

(9) וכ"ה בספרי בעלותך שם. וי"ג „וכעפר הארץ".

ב. גם צריך להבין – ועיקר – כשאלת המפרשים: ¹³ מהי התוספת בברכת משה רבינו – הלא ברכת „אלף פעמים” נכללת ובטלה בברכת הקב"ה („אשר דבר לכם”) ¹⁴ שהיא בלי גבול וקצבה? (ובמכל-שכן וקל- וחומר מהכלל הידוע – יש בכלל מאתיים מנה?) ¹⁵

המפרשים תירצו בכמה אופנים: (א) ברכת ¹⁶ הקב"ה על תנאי היא, ואינה באה אלא כאשר בני ישראל מקיימים תורה ומצוות, משא"כ ברכת משה אינה תלויה בכל תנאי; (ב) ברכת ¹⁷ משה חלה בזמן הזה ואילו ברכת הקב"ה תקיים לעתיד לבוא.

אבל תירוצים אלו ¹⁸ מתאימים רק אליבא דהספרי והמדרש: בספרי מובא „משל למלך שהיו לו נכסים הרבה והיו לו בן קטן והיו צריך לצאת למדינת הים אמר אם אני מניח את נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבז אותם אלא הריני ממנה אפוטרוף עד שיגדל משהגדיל הבן ההוא כו' אמר לו כל מה שנתתי לך לא נתתי אלא משלי אבל מה שהניח לך איבך הרי הוא שמור לך”

ברכן בלשון תוספת כו" – כי זהו היפך פירוש הפשוט „יוסף עליכם ככם”.

(13) מפרשי רש"י, ספרי ודב"ר.

(14) להעיר מהלשון במדרש אגדה כאן: אין

אנו צריכין לברכתך כו' אבל מה שבירך הקדוש ב"ה את אבותיכם אינו בא לפחות אותה אלא להוסיף עלי' כו'.

(15) ב"ק ע"ד, א (ולפלא שלא צויין במסורת הש"ס שם שנמצא גם בב"ב מא, ב).

(16) ראה גו"א, לבוש האורה, באר מים חיים, דבק טוב וכו'.

(17) חידושי ופי' מהר"ק, משכיל לדוד, פי' מהרזו לדב"ר, וראה שפ"ח כאן. ועוד.

(18) וראה לקמן ע' 24 ואילך.

בני ישראל יהי' ללא גבול ¹⁰, וא"כ למה מברכם משה בברכה „ככם אלף פעמים” שיש בה קצבה והגבלה.

אבל לפי זה אינו מובן: (א) למה שינה רש"י ופתח בשאלה על כפל הברכה בפסוק – „מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם” – ולא בפירוט טענת בני ישראל למשה, כבספרי ובמדרש? ובפרט שדרכו של רש"י אינה לפרש את הקושי בפסוק, אלא לפתוח מיד בפירוש דברי הכתוב, וכמו שנתבאר כמה פעמים.

(ב) גם אלמלא הקושיא „מהו שוב כו” נצרך ומוכרח ההסבר „זו משלי היא כו”’, כדי שלא יהיו הדברים כסתירה לברכות הקודמות „אשר אם יוכל גו”’.

(ג) מדוע כתב רש"י שההוכחה בטענתם של ישראל („אמרו לו”) היתה מהבטחת הקב"ה „אשר אם יוכל איש למנות וגו”’, דלא כבספרי, שהראי' היא מהתחלת ההבטחה „ושמתי את זרעך כעפר הארץ” ¹¹ (נוסף על „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים”)?

(ד) מאחר שרש"י מיישב בפירושו רק את ענין הקצבה ד„אלף פעמים”, למה העתיק מן הפסוק גם את התיבות „יוסף עליכם ככם” ¹²?

(10) ראה תיב"ע כאן: ויברך יתכון בלא סכומא היכמא דמליל לכין.

(11) וגם אינו מרומז שם המשך הכתוב ב„וגו”’ וכה"ביל"ש כאן. וראה לעיל הערה 8.

(12) ודוחק גדול לומר שבהלשון „יוסף גו”’ מודגש מ"ש רש"י בהתירוץ „זו משלי היא”

הבוספה על ברכת הקב"ה (הוא יברך אתכם כו') – ראה משכיל לדוד בפרש"י בתחלתו, יריעות שלמה בפרש"י. ולהעיר מדב"ר לפני"ז „ד"א למה

מהן כוללת הרבה רגעים – ביחס לבלי גבול דרגעים) – ולא יתכן שיהי' בלי גבול אחד גדול מבלי גבול אחר²¹. עיין שם ואין כאן מקומו.

ד. בכלל, בפשטות מדובר בספרי ובמדרש (לא אודות בלי גבול ממש, אלא) אודות מספר גדול ביותר²². ברכת הקב"ה „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך כעפר הארץ” (ללא הזכרת מספר), היא שבני ישראל יהיו בריבוי²³ מופלג²⁴ כל כך,

ומזה מובן¹⁹ שברכת הקב"ה אינה אמורה באותו הזמן (ובאותו מעמד ומצב דהבן) שבו חלה ברכת האפסורפא – משה; וכן מובן מלשון המדרש, במשל „כשיבוא המלך” ובנמשל „כשיבוא הקב"ה”, שב' ברכות אלו הן בזמנים שונים.

אבל רש"י, המפרש פשוטו של מקרא, כתב סתם „זו משלי אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם”, מבלי להזכיר א' מהביאורים הנזכרים ולו ברמז¹⁹, וא"כ מובן שלפי פירוש רש"י יש הסברה פשוטה בזה, שלא הוצרך רש"י אפילו לרמזה.

ג. והביאור בזה: לפי פשוטו של מקרא (ואפילו ע"ד הדרוש של הספרי ומדרש) אין כל מקום לשאלה מדוע הגביל משה את ברכתו ל„אלף פעמים” בשעה שברכת הקב"ה היתה שלא יהי' כל גבול וקצבה למספרם – לפי שאדם, גדול ככל שיהי', הוא לעולם נברא מוגבל.

ולהעיר מהמבואר בארוכה בספרי חקירה²⁰ שצירוף דברים מוגבלים לעולם לא יגיע לידי ריבוי שהוא בלי גבול ומספר ממש. ולדוגמא, המשך הזמן אינו יכול להיות ללא סוף וגבול, מפני שהזמן מורכב מרגעים שעות ימים כו', וא"כ נצטרך לומר שבלי גבול אחד גדול יותר מבלי גבול אחר (וכגון הבלי גבול דשעות, שכל אחת

(21) ראה גם דרמ"צ קכא, ריש ע"ב.

(22) כמובן גם מהמשל בספרי שהבן בקש „תן לי הכסף וזהב שהניח לי אבא בידך עמד ונתן לו משלו כדי פרנסתו”. ובפרט בדבר"ר שם „למלך שאמר לשר הצבא שילך לחלק ללגיונו מליטרא של זהב הלך ונתן להן מחמשה חמשה זהובים ומי זהובים”.

(23) והספרי לשיטתי (פרשתנו א, כח): דברו הכתובים לשון הבאי* כו' (ועד"ז חולין צ, ב –

* בספרי לפנינו איתא (בשתי הפעמים) הבאי (בב') וכ"ה ביל"ש פרשתנו (רמז תתה) [ובספרי הוצאת פינקלשטיין „הביי”] וכ"ה בפרש"י פרשתנו שם (אלא שהובאה (רק) התחלת לשון הספרי). ובחולין שם „לשון הואי” (וכ"ה ברש"י שם), אבל על גליון הש"ס (וכ"ה במהרש"ל שם) נסמן: צ"ל הבאי בכל הנעמד, ומביא שכך איתא בתמיד (כט, א), ערוך ערך גחמא ופרש"י פרשתנו שם. וכן הובא בהגהות דק"ס (חולין שם) מכת"י ש"ס וכותב „וכ"ה בילקוט מלכים א' א' וכן הוגה בד' שונצינו שביד"י. וראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א (מדרמ"ב הל' ת"ת ספ"א. טוש"ע יו"ד סמ"ו ס"א), לדברי הבאי. בערוך השלם ערך הבאי הביא גם ממשנה וגמי נדדים כד, ב „נדדי הבאי שבועות הבאי”, ועד"ז בירושלמי שבועות פ"ג. וכתב שבכל המקומות האלה הגירסא הנכונה הואי (בוא"ו) והיא מלשון פרסית שעיקר הוראתה הבל ורוח כו'.

וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עג: הנה ברכו את ה' ר"ת הבאי, שאין בדבריהם דבר בטל, אלא ודאי שיחתן והיינו הבאי שלהם צריכין למוד בלי ספק.

(19) כמ"ש במשכיל לדוד. וראה ספרי דבי רב לספרי שם.

(19*) ראה לקמן ע' 29 (סעיף יו"ד) – אבל מובן שזהו ע"פ „רמז” שבפשט, ולא פשוטו ממש.

(20) ראה ס' החקירה להצ"צ ע' 56 ואילך. ע' 228 ואילך. דרמ"צ נז, א ואילך. ובכ"מ.

וזו היתה (לפי הספרי והמדרש) הטענה כלפי משה: „אלף פעמים” הוא „קצבה לברכתנו”, זו הגבלה לברכתם של ישראל, להיותו סכום הקטן בהרבה ממה שאמר הקב”ה, שהרי „אלף פעמים” הוא מספר הנמנה. אבל בפשוטו של מקרא אין זו קושיא (כל כך). מאחר שאלף פעמים ממספר בני ישראל אז הוא ריבוי מופלג ביותר. ולכן לא פתח רש”י ב„אמרו לו כו”, כבספרי ובמדרש.

אבל כיון שבפסוק מתעוררת השאלה „מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם”, הרי זה מכריח – „אלא – אמרו לו כו”, כדלקמן.

ה. מספר בני ישראל באותה שעה ה’ ששים ריבוא³⁰ הגברים בני עשרים³¹ עד ששים שנה³², ועל מספר זה נוספו גברים עד בני כ’ ולמעלה מס’ ונשים וטף, וא”כ החשבון הוא כב’ מיליון לכל הפחות³³; הרי, ש„אלף פעמים” מספר זה, עולה לערך שני ביליון! ואינו מסתבר בפשוטו של מקרא

(30) כמ”ש רש”י בפסוק שלפנ”א, יו”ד. וכן ה’ מנינם ביציאתן ממצרים (כא יב, לו) ועד”ו (ג) אלפים וה’ מאות ונ’ יותר מס”ר) כשנמנו בתחלת נדבת המשכן וכשהוקם המשכן (כהובא בפרש”י תשא ל, טז), שבזמן הנ”ל מדבר כאן משה, כמ”ש (א, ט): ואמר אליכם בעת ההיא גו’.

(31) כמפורש בכל מנינים הנ”ל – תשא ל, יד. ר”פ במדבר (א, ג). פינחס כו, ד. פרש”י תשא שם, טז. וכן פרש”י במספרם ביציאתם ממצרים (בא שם). וראה מפרשי רש”י שם.

(32) ראה ב”ב קכא, ב (וברשב”ם שם בסוף הע’). רש”י שה”ש ג, ז. גו”א לפרש”י תשא שם. תוד”ה ודחי מגילה טז, א – ובהגהת העיב”ץ שם. ולהעיר מחזקוני תשא ל, יד.

(33) להעיר מבית אלקים להמבי”ט שער היסודות פמ”ז.

עד שיהי’ קשה ביותר למנות את מספרם²⁵,

וע”ד חול הים (הנזכר בהבטחה לאברהם אבינו²⁶ „כחול אשר על שפת הים”, וכפי שמסיים גם כאן בספרי „כחול ימים”) הרי יש לו מספר, אלא שמספרו הוא ריבוי מופלג כל כך עד שאין מונים אותו, „אשר לא יספר מרוב”²⁷:

וכן מוכרח בפסוק „ויצבר²⁸ יוסף בר כחול הים הרבה מאוד עד כי חדל לספור כי אין מספר”, אף שמובן ש„אוכל שבע שנים” שיוסף צבר ו„נתן בתוכה” ה’ בגבול, אלא שהי’ ריבוי מופלג, ולכן חדל „הסופר לספור”, „כי אין מספר” מן המספרים שבהם משתמשים הסופרים²⁹.

הובא בפרש”י (כאן) אבל מה שאמר המקום לאברהם אבינו והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך כעפר הארץ – אינם דברי הבאי.

(24) ובפרט את”ל שהכוונה שיהיו ככוכבי השמים וגם כעפר הארץ ביחד, וכדמשמע קצת בספרי (הוצאה הנ”ל) שהובא כתוב שמפורש שניהם „ככוכבי השמים וכחול”. ולהעיר שגם בספרי לפנינו (וכן בפ’ בהעלותך שם) בסיום דברי משה מונה כולם כחול ימים וכצמחי האדמה (וכעפר הארץ), וכדגי הים וככוכבי השמים לרוב. (25) ראה זח”ב קעא, ב: אי כל בני עלמא מיומא דאתברי אדם יכנשונו לממני כוכביא לא יכלין לממני כד”א (לך טו, ה) וספור הככבים אם תוכל לספור אותם.

(26) שהובא בספרי הנ”ל (אלא שבכתוב ממשיך „וכחול אשר על שפת הים”. ואולי זהו טעם הגי’ בספרי לפנינו שלא הובא כתוב זה כ”א „כעפר הארץ”). ועד”ו בוישלה לב, יג – הנאמר ליעקב (ושם: כחול הים), וראה פרש”י שם.

(27) וישלה שם.

(28) מקץ מא, מט.

(29) פרש”י מקץ שם. ובמפרשי רש”י.

הצביי^{39*}, אבל אינה אלא חלק מכל שטח היבשה⁴⁰. ומובן אפוא שמספר בני האדם⁴¹ היכולים להמצא בשטח כדור הארץ⁴² הוא קטן בהרבה מן הריבוי המופלג של עפר הארץ, וכן של חול הים (ובפרט של כולם יחד)^{42*}.

וא"כ, בפשוטו של מקרא, "יוסף עליכם ככם אלף פעמים" אינו בסתירה לברכות הקב"ה הנ"ל – כיון שהריבוי בברכות הקב"ה נאמר בדרך השאלה⁴³,

לו, יז) הא כל ישיבה שלך (מינוי זקנים – פני משה) לא יהא אלא על אדמתך.

*39) דניאל יא, טז. גיטין נז, א.

40) בפסחים שם, "מצרים ה' ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ומצרים אחד מששים ככוש וכוש אחד מששים בעולם". וארץ ישראל ה' ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה – מגילה ג, א. ב"ק פב, סע"ב (וראה סוף סוטה). פרש"י עה"ת שלח יג, כה. תוד"ה חמשה ב"מ כח, א.

41) להעיר מתניא פל"ז (מה, א) שיש ששים ריבוא נשמות פרטיות והן "שרשים וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע" (זוה הס"ה של כל ניצוצי נשמות ישראל, וראה החשבון בלקוטי הגהות לתניא ע' לו), ובפשטות אפשר להיות כמה ניצוצות בגוף אחד, ממחז"ל (בנוגע לכו"כ) שהוא שקול כנגד כו"כ, וכל מלך הוא נשמה כללית, ומרע"ה שקול כנגד ס"ר. ועוד.

וראה שער רוה"ק האריז"ל (סמוך לתחלתו יח, ב) שהאדם יש לו תרי"ג ניצוצות נפשות בשרש נפשו ותרי"ג רוחין ברוחו ותרי"ג נשמות בנשמתו כו'. ואכ"מ.

42) וצ"ע – לאחרי תח"מ שיקומו הכל. וראה לקו"ת צו (יז, א) ריבוא רבבות. ובשער האמונה פנ"ו אלפי אלפים רבבות לאין שיער. וראה עשרה שאלות לרס"ג (נדפס בתורתו של ראשונים – הורביץ, פרנקפורט, תרמ"ב) השאלה השלישית.

*42) ראה לעיל הערה 24.

43) וכדמוכח מזה שבכו"כ כתובים בנ"ך

שעל זה יבואו בטענה, היתכן שמספר אנשי עם אחד הוא רק שני בליון.

ועוד וגם זה עיקר – רגיל הדבר שבאמירת, "אלף פעמים" אין הכוונה לאלף בדיוק, אלא לריבוי פעמים ככה, כולל גם יותר מאלף³⁴, וכן אפשר לפרש בפשטות בדברי משה³⁵.

ובפרט שריבוי בני ישראל היכול להתקיים על פני היבשה אינו כריבוי כוכבי השמים ועפר הארץ (וחול הים), מאחר שלשטח היבשה יש מדה מסוימת ("שיתא אלפי פרסי הוי עלמא"³⁶) ומקומו של אדם ד' אמות³⁷, ואם כן אפשר למדוד ולשער³⁸ את מספר האנשים היכולים להתקיים על פני כל שטח היבשה^{38*} בכדור הארץ. ובפרט שישנם והיו (גם לעתיד לבוא) גם אומות אחרות, ובעלי חיים, בתים, שדות וכרמים כו'; ועוד ועיקר – המקום הראוי לבני ישראל (ע"פ תורה) הוא ארץ ישראל³⁹, שהיא אמנם ארץ

34) ראה דב"ר שם בתחלתו: כתוב אלף פעמים אלף פעם אין כתיב כאן אלא אלף פעמים – (ראה ח' הרד"ל שם).

35) וצ"ע בפרש"י ש"ב כד, ג.

36) פסחים צד, א. וגם לפי הקושיא בהמשך הגמרא שם, הרי זה רק שהשיעור הוא גדול יותר. ובמב"ם (הקדמה לפיה"מ ד"ה אחר כן ראה להסתפק): כדור הארץ כו' הוא כדור שיש בהקפו ארבעה ועשרים אלף מיל.

37) פרש"י ויצא כח, יג. בשלח טז, כט.

38) ובמכ"ש שיודעין לשער כמה טיפין בים (הוריות י, א).

*38) ובפרט שהשיעור דשית אלפי פרסי (בפסחים שם) הוא של כל העולם (גם ימים וכו'). וראה תוד"ה כל שם.

39) להעיר מירוש' בכורים פ"ג סוף ה"ג: בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם (יחזקאל

ולא ממש⁴⁴ ככוכבי⁴⁵ שמים⁴⁶, עפר הארץ⁴⁷ (וחול הים)⁴⁸, ולאידך גם סכום אלף פעמים יכול להחשב (בהשאלה) בלי מספר.

אבל מזה שנאמר שוב, "ויברך אתכם כאשר דבר לכם", מוכח שמה שהוכרח

להוסיף זאת כמענה לטענה ושאלה של בני ישראל. ולכן כתב רש"י שבני ישראל אמרו, "משה אתה נותן קצבה לברכתנו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'".

ו. על הפסוק, "אשר אם יוכל איש למנות" כתב רש"י, "כשם שאי אפשר לעפר להמנות כך זרעך לא ימנה". עפ"ז מובן שברכת ה' לא היתה שיהיו בריבוי כל כך כעפר הארץ, אלא שמפני הריבוי המופלג לא ימנו כשם שעפר הארץ אינו נמנה⁴⁹. וזו היתה שאלת בני ישראל, "אתה נותן קצבה לברכתנו": מאחר שהקב"ה הבטיח שיהיו בריבוי כזה שאין רגיל כלל למנותו, "זרעך לא ימנה" – כיצד זה בא משה ונותן בהם מנין, ככם אלף פעמים", היינו שיהיו נמנים⁵⁰.

ואע"פ ש, ככם אלף פעמים יכול להיות ריבוי עצום (וכאמור לעיל, שיכול להיות (דרך גוזמא) אפילו יותר מאלף פעמים ככה) – מכל מקום זהו ענין של קצבה, שהרי הם נמנים

נאמר הלשון, "כחול אשר על שפת הים" בדרך גוזמא – ראה יהושע יא, ד. שופטים ז, יב. ש"א יג, ה. ש"ב יז, יא. מ"א ד, כ. ה, ט (שם נאמר על חממת שלמה ולא על ריבוי בכמות). חבקוק א, ט. ועוד.

44 וכן מוכח ביריעות שלמה כאן, שברכת ה' הוא בקצבה ולא בלי מספר גם בהשאלה (כנ"ל להספרי) דאל"כ אינו מובן מש"כ בפי' דברי רש"י, "כלומר אני מוסיף על ברכת ה' שיהי' אלף פעמים ר"ל מה שאתם עתידים להיות בברכת ה' יוסף ה' עוד עליכם אלף פעמים".

45 ראה פרש"י ר"פ שמות, "שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר כו". והיינו שגם בהם יש מספר, אף שהוא ע"י הקב"ה.

46 וכדמשמע גם מזה שבנחמ"י (ט, כג) נאמר "הרבית ככוכבי השמים". ובעקב (י"ד, כב) שאמר משה, "ועתה שמך ה' ככוכבי השמים לרב", אף שבכניסתם לארץ היו רק מעט יותר מס' רבוא (פינחס כו, נא"ג).

והא דאין רש"י מפרשו, י"ל (ע"פ הנ"ל) כי לגבי, "שבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה" (עקב שם), הרי הריבוי דס' רבוא גברים מכן כ' ומעלה לבד כל הנ"ל הוא ריבוי ע"ד כוכבי השמים לרוב. ובפשטות יותר י"ל דרש"י סמך ע"ז שכבר פירש בפרשתנו (א, יוד), "הנכם משולים כיום קיימים היום". [אבל עצ"ע כיון שבפ' עקב לא נאמר "היום" בכפרשתנו, שזהו עיקר דיוקו של רש"י. – וראה לקו"ש דברים תש"נ ובהערה 8 שם]. וראה בית אלקים שם.

47 ראה לקמן בפנים שרש"י לא פירש הדמיון לעפר הארץ כפשוטו.

48 ומפורש ברש"י ח"ש כד, ט: את היי אלפ"י רבבה את זרעך תקבלו אותה הברכה שנאמר לאברהם בהר המורי' הרבה ארבה את זרעך גו', וא"כ ה"ז מועט יותר מברכת משה. ולהעיר מרש"י יומא כב, ב ד"ה חתיב.

49 ועד"ז צריכין לפרש בפשט"מ הפסוק שלא"ז (לך טו, ה): הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו מה יהיה זרעך, שהבטחה היא בזה שלא יוכלו למנות זרעך כמו שא"פ למנות הכוכבים. וכן י"ל בהפסוקים דזו"א כב, יז. תולדות כו, ד. וכן הוא בוישלה שם. וכן בירמ"ג לג, כב. ועפ"ז מובן מה שלא פרש"י בכל הפסוקים הנ"ל, "דברו הכתובים לשון הבאי" כמו שפירש בפרשתנו (א, כח) תחלת הדרשא בספרי, כי (נוסף ע"ז דבפשוטו של מקרא צ"ע אם אפשר לומר כן בברכת ה'), השינוי הוא בזה שא"א למנות אותם.

50 להעיר מידי משה לדב"ר כאן. רש"י ר"פ תשא ד"ה ולא.

ז. ועל זה באה תשובת משה „זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם“. הברכה שנותן משה אף היא יוסף (ה'), היינו שהיא הברכה שנותן הקב"ה, אבל מפני שברכה זו היא „משלי“, שמשם הוא האומר, הרי הברכה ממנו נראית (וממילא אף נאמרת) כאילו יש לה קצבה; „אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם“, הברכה תתקיים כפי שמברך הקב"ה, „כאשר דבר לכם“, אשר אם יוכל איש למנות וגו'.

וההסברה בזה מבוארת גם בלשון „יוסף עליכם ככם“: משה, בהיותו בשר ודם⁵⁵ המוגבל במקום וזמן מסוים, אינו יכול „להפשיט“ עצמו מגבול, ממספר בני ישראל „ככם“, אלה שהוא רואה בעיניו ומברכם – וממילא ברכתו היא „יוסף עליכם ככם“⁵⁶; משא"כ ברכת הקב"ה, כיון שאינו מוגבל כלל – הנה הבטחתו (לאברהם) היא „אשר אם יוכל איש למנות וגו' גם זרעך ימנה“, היינו שרואה אותם אז כפי שיהיו לעתיד במצב „אשר אם יוכל איש למנות וגו'“.

דגמא (אבל לא – ממש) לדבר: את עשרת הדברות אמר הקב"ה לישראל בדיבור אחד, ולאחר מכן גם נאמרו אותם עשרת הדברות כל דבור ודבור בפני עצמו⁵⁷.

ח. מיינה של תורה שבפירוש רש"י: מבואר בכתבי האריז"ל⁵⁸ (אשר

ונמדדים בערך יחס למספר שהיו אז, ככם אלף פעמים).

וזהו החילוק בין הספרי והמדרש ובין פירוש רש"י: לפי הספרי (והמדרש) הטענה למשה היא „אתה נותן קצבה לברכתנו“, היינו, שמספר בני ישראל שבברכת משה קטן בהרבה מן הריבוי המופלג שבברכת הקב"ה שיהיו ככוכבי השמים וכעפר הארץ²⁴ (ולכן מקדים בספרי את הפסוק (המאוחר יותר) „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים“, לבאר שגם כוונת הפסוק „ושמתי את זרעך כעפר הארץ“ היא לריבוי המופלג שבזה⁵¹).

אבל לפי רש"י הטענה „אתה נותן קצבה לברכתנו“ אינה על גודל המספר, אלא על עצם מה שאומר עליהם מספר בשעה שהקב"ה הבטיח שלא יהיו בגדר מספר. ולכן הביא (לא את הפסוק כוכבי השמים, או כחול הים⁵², שבהם שייך גדר מספר כנ"ל⁵³, אלא) את הפסוק „אשר אם יוכל איש למנות וגו'“⁵⁴, כנ"ל.

(51) ופשיטא להגירסא שמוכא הכתוב שנאמר בו מפורש כחול הים כנ"ל. וכן מסתבר מהסיוס בספרי לגירסתנו שמדובר בענינים שהם בגדר מספר, ורק שהם ריבוי מופלג, שאין רגילים כלל לספור בפועל. וראה לקו"ת שבהערה 53.

(52) בנוגע להכתובים שבהם נאמר שיהיו כחול הים שלא הובאו בפרש"י אפשר לתרץ (בדוחק עכ"פ) כיון שאי"ז ריבוי כ"כ כעפר הארץ כו, כנ"ל הערה 26.

(53) ראה לקו"ת בלק סז, ד ואילך. סח, ג.

(54) וכן לגי' הדפוסים וכת"י רש"י שהובא גם המשך וסיוס הכתוב „את עפר הארץ“, מובן, שהרי זהו ההפרש בין עפר הארץ לכוכבי השמים וחול הים, שהם בגדר מספר עכ"פ, משא"כ עפר הארץ כבלקו"ת שם. ולכן (גם לגירסא זו) הביא

רש"י הכתוב שיהיו כעפר הארץ ולא הכתובים שלאח"ז (הנ"ל הערה 49). וראה לעיל הערה 52.

(55) ראה ספרי בהעלותך שם.

(56) ראה צפע"נ עה"ת כאן.

(57) מכילתא הובא בפרש"י יתרו כ, א.

(58) שער הפסוקים ול"ת עה"פ.

ובפנימיות, ענינם (שרשם למעלה) – הוא בלי מספר האמיתי⁶⁰.

ועפ"ז נמצא, לפי הספרי והמדרש, שהריבוי המופלג דישראל ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים אשר „לא יספר מרוב“, בא מבחינת בלי גבול למעלה, מעולמות אין סוף למעלה מאצילות. ואילו ריבוי בהגבלה אשר גם בלשון בני אדם נקרא „מספר“, שרשו למעלה בבחינת גבול, עשר ספירות דאצילות⁶¹.

ט. אמנם, גם כשמדובר בבני ישראל כפי שהם לדעת רש"י, שאין מספרם בריבוי מופלג כל כך, ישנו חילוק בין ברכת משה לברכת הקב"ה, אם ענין ההגבלה והמספר שבהם הוא דבר הניכר ונגרש בהם (ברכת משה), או שאין ההגבלה נרגשת – בדוגמת עפר הארץ (ברכת הקב"ה) כנ"ל.

וכיון שלכל הענינים יש שורש

60 וע"ד משנת בלקו"ש ח"ז ע' 154 ואילך, בהענין דפשיטות, והעדר השינוי בהאור שהוא משל על פשיטות וע"ז „שאני ה' לא שנית“, שהוא לפי שנמשך מבחי' הפשיטות כו' שלמעלה, ורק באור למטה להיותו נברא מוכרח שיהיה בו גדרים והגבלות.

ולהעיר גם מהמבואר בענין בכל מאדך שאף שהוא רק מאוד שלך שרשו מבחי' מאד שלמעלה, בל"ג האמיתי, שלכן ממשכים בחי' מאד האמיתי בל"ג שלמעלה – ראה לקו"ש ח"ז ע' 115. וש"נ. 61) להעיר מדרושי ח"ש בתו"ח (קבו, ג ואילך) ביאורו"ה בהוספות (קלא, ג ואילך) המשוך תער"ב (פל"ד, פפ"ו) ובכ"מ – בהחילוק דמספר האורות והכלים, דבאורות כל מה שלמעלה יותר הוא בבחי' ריבוי יותר (אלא שאינם בבחי' התחלקות אלא עומק הגדולה והרחבה מצד עצם האור כו'), ובכלים כל מה שלמטה הוא בריבוי יותר (אלא שהוא בחלקים רבים), וראה בסוף פפ"ו שם ופפ"ט שם.

מוצאי שבת קודש זה, ה' מנחם-אב⁵⁹ הוא יום ההילולא שלו) במאמרו הנ"ל של משה „עד כאן משלי מכאן ואילך ויברך אתכם כאשר דבר לכם“ – „כי משה בגמטריא א"ל שד"י“, וכאשר האותיות במילויין „כזה אל"ף למ"ד שי"ן דל"ת יו"ד עם הכולל“ „יעלו בגימטריא אלף והיא האלף של בינה“, וכחו של משה הי' „עד אימא ולכן ברכם באלף פעמים“, ולפיכך אמר „עד כאן משלי מכאן ואילך ויברך אתכם מבחינת אבא עילאה“.

וגם בענין זה רואים את ההתאמה בין פשוטו של מקרא לפנימיות התורה:

ויש לומר ההסברה בזה: ענין „בלי קצבה“ (כפירוש הספרי והמדרש) אמנם אין פירושו בלי מספר בפועל, אלא בהשאלה כנ"ל, ומכל מקום, הענין ד„אין מספר“ אפילו בהשאלה, מאחר שהוא כתוב בתורת אמת, הוא ענין אמיתי, והיינו, שאמירה זו שבני ישראל יהיו ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים, ריבוי אשר „לא יספר מרוב“, יסודה בזה ששרשו של ענין „לא יספר“ הוא „בלי מספר“ האמיתי, אלא שהדרך שבה נמשך ויורד הדבר בעולם (שמוגבל הוא) הרי היא באופן של „לא יספר מרוב“.

והיינו, שההגבלה וה„מספר“ בענין זה שישאלה הם ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים אינה מצד עצמם וענינם, אלא מצד זה שירדו לעולמות, עד לעולם הזה, אבל באמיתיות

59) שחל בשבוע דפ' דברים או בהימים שמתברכים משבת דברים (כבשנה זו – תשל"ט).

פשוט (ובכלל – נגלה דתורה), שענינו בכללות הוא „מספר“⁶⁶ שבתורה, ופנימיות התורה, תורתו של האריז״ל (אשר, כדברי האריז״ל⁶⁷, דוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, ואשר בימינו נתגלתה בתורת החסידות ובאופן שיתפרנסון⁶⁸ מיני, חסידות חב״ד), אשר בכללות היא אין סוף שבתורה, למעלה מגדר מספר⁶⁹, ובאופן של תורה אחת, נזכה לזמן של „והי׳ מספר בני ישראל גו׳ אשר לא ימד ולא יספר“⁷⁰ לעתיד לבוא, ובקרוב ממש.

(משיחת ש״פ דברים תשל״ו)

למעלה, מובן ששורש ב׳ ענינים אלו למעלה הוא במדריגה שבה יש כלי (אצילות), אשר שם מתחיל ענין ההתחלקות וההגבלה וממילא – המספר⁶². ולכן נמשך זה גם למטה בהגבלה ובמספר בפועל (גם בלשון בני אדם).

[משא״כ השורש כפי שהוא מבחינת האור שלמעלה מכלים, היינו ממקום שאין בו כלים, נמשך ממנו גם למטה ענין של בלי מספר⁶³ (לפי ערך העולם), ריבוי ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים].

והחילוק בין ב׳ האופנים הוא, האם ענין הכלים נרגש או שאינו נרגש.

66) סד״ה ביום השני תרפ״ה (בסה״מ קונט׳ ח״ב תע, א). סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 68. סה״מ תש״ה ע׳ 193.

67) אגה״ק סכ״ו (קמב, ב).

68) לשון התקו״ז (ת״ו בסופו). ובהקדמת מקדש מלך לזהר: יתפרנסון .. כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו׳. ובכסא מלך (לתקו״ז שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו׳ (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו׳ (כי הלימוד צ״ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו׳ יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר״י זלה״ה כו׳ שיבינו כו׳ כי הלימוד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו׳ עכ״ז הסגולה דבגינ׳ וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו׳. – ראה גם כן הקדמת הרח״ו לשער ההקדמות.

69) מקומות שצוינו בהערה 66. וראה סה״מ ה׳ש״ת שם: פנימיות התורה הנה בכללותו הוא בחי׳ בל״ג אלא שהוא בכלים דהגבלה. ובהמשך תרס״ו ע׳ תקכב: ובפנימיות התורה אינו שייך לומר ארוכה מארץ ג׳כ.

70) הושע ב, א. וראה לקו״ת בלק שבהערה 53. אוה״ת נ״ך שם. וראה בארוכה בשיחה שלאח״ז.

23

ועפ״ז נמצא, שברכת הקב״ה לפי פירוש הספרי והמדרש היא מבחינת הכתר, שאין שם כלים, משא״כ לפי פירוש רש״י ברכת הקב״ה היא מבחינת חכמה, אשר שם יש כלים⁶⁴ אלא שאין הם נרגשים, להיותם בטלים לאור, דמטעם זה נקראת החכמה, ובכלל זה גם הכלים שבה, חייוהי – אורות⁶⁵, ואילו ברכת משה, שבה נרגש ענין ההגבלה והמספר, היא מבחינת בינה⁶⁴, אשר שם נרגש ענין הכלי⁶⁵.

וע״י הלימוד בתורה בכ׳ האופנים –

62) ראה המשך שם פפ״ה.

63) ראה המשך תער״ב שבסוף הערה 61.

64) ובלקו״ת במדבר (ז, סע״ג ואילך) אוה״ת וארא (ע׳ קג ואילך) המשך תער״ב (שבהערה 60) ועוד, שמבואר שהמלכות שרש בחי׳ מספר כו׳ (ע״ש) הוא בכללות יותר, ואכ״מ.

65) ראה לקו״ת ס״פ מטות (פו, סע״ד),

וש״נ. ובכ״מ.

